

Biliński, Wojciech

"Historia Gdańska, t. 2", oprac. zbiorowe pod red. Edmunda Cieślaka ; t. 2 pod red. Edmunda Cieślaka, Gdańsk 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/3, 593-594

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

wstanie nazwisk na 2 połowę XVI w. Już w 2 połowie XIV i w XV w. (a więc z chwilą wystąpienia tych nazw — prócz typu przymkowego *de (z) + nazwa miejscowa*, który jest poświadczony od końca XII w.) stojąca po imieniu odmiejscowa część zestawienia antroponimicznego przejmuje funkcję członu głównego, przy czym relacja odmiejscowa schodzi na drugi plan. Badane nazwy zapewne z chwilą powstania podjęły funkcję denotowania jednostek.

S. G.

Maria Malec, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Prace Instytutu Języka Polskiego 42, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Warszawa 1982, s. 220.

Autorka, która w wydanej w 1971 r. pracy zanalizowała budowę morfologiczną staropolskich złożonych nazw osobowych, obecnie publikuje wyniki badań nad ich skröceniami, np.: Mściw (od Mściwoj), Doch (Dobie-mir, Dobrosław, Doma-mir), Warsz (Warci-sław), Mst-asz (Mści-gniew), Pełk (Świętopełk). Dążąc do zebrania możliwie pełnego zasobu imion do 1500 r. materiały „Słownika staropolskich nazw osobowych” uzupełnione zostały rekonstrukcjami imion opartymi o wywodzące się od nich nazwy miejscowe. Uzyskane w ten sposób około 2800 imion reprezentuje obecny obszar Polski oraz ziemie wschodnie w granicach z XVI w. Geneza niektórych imion nie została jednoznacznie rozstrzygnięta ze względu na możliwość ich pochodzenia też od wyrazów pospolitych lub imion chrześcijańskich. Autorka analizując w ramach klasyfikacji strukturalnej problemy językoznawcze dokonała prezentacji imion według porządku pni hipokorystycznych (fragmentów imion dwuczłonowych) i według sufiksów. Indeksy — sufiksów i omówionych nazw osobowych czynią z książki ważną pomoc w rękach historyka, zwłaszcza przy badaniach prozograficznych do identyfikacji osób i ustalania właściwej formy imion.

S. G.

Historia Gdańska, opracowanie zbiorowe pod redakcją Edmunda Cieślaka t. II: 1454—1655, pod redakcją Edmunda Cieślaka, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk 1982, s. 974.

Otrzymałmy długo oczekiwany II tom dziejów Gdańska. Obejmuje on okres dwóch wieków największego rozkwitu miasta. Cezurą wewnętrzną, dzielącą tom na dwie części (I — „Rozkwit Gdańska po włączeniu do Rzeczypospolitej”, II — „Gdańsk wielkim ośrodkiem handlowym i wytwórczym”) jest rok 1570. Układ tematycznych rozdziałów zawartych w obu częściach jest bardzo zbliżony. Otwierają je rozdziały napisane przez J. Stankiewicza poświęcone przemianom przestrzennym i demograficznym miasta, zamykają natomiast rozważania Z. Nowaka o kulturze, nauce i sztuce, dobrze korespondujące i uzupełniające całość badań zawartych w tomie. Główny problem zawarty w pracy — gospodarcze i handlowe znaczenie miasta — znalazł swe miejsce w rozdziałach napisanych przez H. Samsonowicza (w cz. I) i M. Bogucką (w cz. I i II). Badacze ci rozważają miejsce i rolę Gdańska na tle gospodarki europejskiej. Tak zarysowana problematyka, uwzględniająca wymianę z Rzeczpospolitą, handel bałtycki, związki z Hanzą i kontakty z poszczególnymi krajami Europy pozwala należycie ocenić ogromne znaczenie miasta i jego funkcje w handlu europejskim i w Rzeczypospolitej. Uzupełnieniem tych rozważań są dwa rozdziały pióra M. Boguckiej omawiające produkcję rzemieślniczą. Dynamiczny jej rozwój spowodowany był rosnącą rolą cechów, wpro-

wadzeniem nowych gałęzi wytwórczości i daleko posuniętą specjalizacją. Czynniki hamującymi rozwój rzemiosła były problemy: zbytu, bazy surowcowej i konkurencji pozacechowej. Odnotować należy, że autorka poświęca dwa rozdziały kulturze materialnej i obyczajowości mieszczaństwa gdańskiego. Zagadnienia dziejów politycznych Gdańska są drugim z kluczowych problemów omawianego tomu. H. Samsonowicz zajmuje się udziałem miasta w wojnie trzynastoletniej. Przywileje uzyskane w 1454 r. postawiły miasto w uprzywilejowanej pozycji w stosunku do króla i Rzeczypospolitej. Autor zajmuje się jej oceną i wyjaśnieniem w okresie panowania Kazimierza Jagiellończyka, Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta. Działania ostatniego Jagiellona zmierzające do uzyskania większego wpływu na miasto i walka o *Dominium Maris Baltici* znalazły kontynuatorów w późniejszych władcach. M. Bogucka omawia konflikt miasta z Batorym; Wł. Czapliński charakteryzuje tę problematykę dla panowania Zygmunta III i Władysława IV. Interesujące są rozważania M. Boguckiej dotyczące sytuacji społecznej w Gdańsku. Konflikty i napięcia wewnątrz społeczeństwa miejskiego stanowiły pretekst do interwencji monarchów polskich i prób ustanowienia kontroli nad miastem. Konflikt Batorego z Gdańskiem wykazał natomiast jedność interesów stanów miejskich wobec wspólnego niebezpieczeństwa. Tom kończy charakterystyka okresu napisana przez E. Cieślaka. Książka zawiera wiele ilustracji dobrze korespondujących z tekstem, omówienie źródeł i stanu badań dla poszczególnych części i rozdziałów, bibliografię. Dużą pomocą są indeksy: rzeczowy, osobowy, i nazw geograficznych i etnicznych. Mapy, plany a głównie duża ilość tabel dodatkowo ilustrują omawiane problemy. Z niecierpliwością należy oczekiwać na ukazanie się kolejnych tomów wydawnictwa.

W. B.

I. S. Szarkowa, *Rossija i torgowyyje otnoszenija XV — pierwoj czetwerti XVIII w.*, Izdatielstwo „Nauka”, Leningrad 1981, s. 208.

Jest to pierwsze w historiografii monograficzne opracowanie dziejów handlu włosko-rosyjskiego w okresie od XV wieku do końca panowania Piotra I. W zakończeniu zwięźle przedstawiono przebieg tego handlu do końca XVIII wieku. Autorka wykorzystwała obszerną, wielojęzyczną literaturę, źródła drukowane oraz archiwalia radzieckie. W trzech kolejnych rozdziałach omówiono handel w XIV—XVI, XVII i pierwszej ćwierci XVIII wieku. Najszerzej autorka potraktowała czasy panowania Piotra I (wniosła tutaj szereg własnych ustaleń badawczych), który zajmuje ponad połowę książki. Właściwie w całym tym okresie podstawowe elementy wymiany gospodarczej pomiędzy Rosją i Półwyspem Apenińskim (Wenecja, Florencja, Genua), były względnie trwałe i dopiero ostatni, wydzielony przez autorkę przedział czasowy wniósł pewne zmiany. Był to handel o niewielkich rozmiarach, prowadzony (od połowy XI wieku) głównie przez Anglików, Holendrów czy Niemców, o względnie trwałym asortymencie towarowym. Pierwszy rosyjski okręt z towarami do Wenecji i Livorno dopiero w 1718 roku. Aktywność kupców włoskich objęła obszary ruskie już w XIII wieku, by w wieku XIV i XV wraz z kupcami ruskimi odegrać znaczącą rolę w handlu koncentrującym się w basenie Morza Czarnego (surożanie, kolonie włoskie w Sudaku, Kaffie, Tanie), a państwa włoskie były do połowy XVI w. najważniejszym źródłem informacji o Państwie Moskiewskim w Europie. W XVI i XVII wieku także włoskie firmy handlowe stały się aktywne na terenie Rosji, aczkolwiek nie kupcy włoscy odgrywali główną rolę we włosko-rosyjskiej wymianie towarowej. Szlak Półwysep Apeniński—Archangielsk (również Narwa i Petersburg) przemierzały najczęściej okręty angielskie czy holen-